Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

Historia Griseldis

https://hdl.handle.net/1874/276309

¶ Epiſtola dñi. Franſci Petrarche. Laureati
poete. ad dñm Johẽm. Florentinū poetam.
De hiſtoria. Griſeldis. mulieris maxime cō
ſtantie et patiẽtie. In precomium omniū lau
dabilium mulierum.

LIbrum tuum quem noſtro materno
eloquio ut opinor olim iuuenis edi
diſti. neſcio quidẽ vnde vel qualiter
ad me delatum vidi. nam ſi dicã legi
mẽtiar. Siquidẽ ipẽ magnus valde ꝛ ad vulgꝰ
ſcilicꝫ ꝛ ſoluta ſcriptus orõne. et occupacō mea
maior et tempus anguſtum erat. Jdqꝫ ipm̄ ut
noſti bellicis vndiqꝫ motibꝫ inquietū a quibus
et ſi aĩo ꝓcul abſim neqꝫ tamẽ fluctuante nō
moueri. Quid ergo. Excurri eni ꝛ feſtini viato
tis in morem hinc atqꝫ inde circūſpitiẽs nec ſub
ſiſtens aiadūti alicubi librū ipm̄ canū dentibus
laceſſitū tuo tamẽ baculo egregie tuaqꝫ voce de
fenſum. Nec miratꝰ ſū. Nam ꝛ vires ingenij tui
noui ꝛ ſcio expertus eſſe hoim̄ genus et inſolẽs
et ignarū qui quicq̄t ipi vel nolūt vel neſciūt
vel nō poſſunt in alijs reprehẽdūt. ad hoc vnū
docti ꝛ arguti ſʒ eliguẽs ad reliqua. delcãtus ſū
ipõ ĩ tranſitu. Et ſi quid laſciuie liberioris occur
rẽt excuſabat etas tūc tua dū id ſcriberes. ſtilꝰ
ydeoma ipaqꝫ rerum leuitas. ꝛ qui lecturi talia

videbantur. Refert enim largiter quibus ſcri
bas morum varietate ſtili varietas excuſatur.
¶ Inter multa ſane iocoſa ⁊ leuia quedam
pia et grauia deprehendi de quibus tum quid
diffinitiue iudicem non habeo. Vt quanq̄ to
tus inheſerim id quod fere accidit eo more
currentibus curioſius aliquanto q̄ ceteri libri
principium finemq; perſpexi. Quorum in al
tero patrie noſtre ſtatum illius ſcilicet peſti
lentiſſimi temporis quod pre omnibus noſtra
etas lugubre ac miſerum mundo vidit meo q̄
dem iudicio et narraſti proprie et magnifice
deploraſti in altero autem hiſtoriam vltimam
et multis precedentibus longe diſſimilem po
ſuiſti. que ita michi placuit. meq; detinuit
ut inter tot curas. que pene meipſius imme
morem me fecere illam mandare memorie vo
luerim ut et ipſam eam animo quotiens vel
lem non ſine voluptate repeterem. et ami
cis ut et ſic confabulantibus renarrarem. ſi
quando tale aliquid incidiſſet. ¶ Quod cum
breui poſtmodum feciſſem. gratumq; audi
entibus cognouiſſem. ſubito talis interlo
quendi cogitatio ſuper venit fieri poſſe. ut
etiam noſtri ſermonis ignaros. tam dulcis
hiſtoria delectaret. Itaq; die quodā inter va
rios cogitatus aīm more ſolito diſterpentes

et illis ⁊ michi ut ita dixerim iratus valde om
nibus ad temp⁹ dicto calamū arripiens hiſto
riam ipam tuam ſcribē ſū agreſſus. te haut du
bie grauiſurū ſperās vltro reꝝ interpretem me tu
arū fore. quod nō facile alteri cuiq̄ preſtiterim
Egit me tui amor et hiſtorie. Ita tñ ne oranū il
lud poetice artis obliuiſcerer. Nec verbū verbo
curabis reddē fidus interpres. Hiſtoriā tuam ver
bis explicaui. Que licʒ a multis laudata ⁊ expeti
ta fuerit ego rem tuā tibi nō alteri dedicandam
cenſui. Quā quidē an mutata veſte deformauerim
an fortaſſis ornauerim tu iudica. Illuc enī orta
illuc redit notus iudex nota domus notum iter
et tu noris. ⁊ quiſquis hec leget tibi non michi
tuaꝝ rōem rerum eſſe reddēdam. Quiſquis ex
me queret adhuc illud criſpi fides auctorē meū
ſcilicʒ. Johannem ſic hec prefatus incipio.

Incipit Hiſtoria.

Eſt autem ad ytalicos latus occiduum ve
ſalus vnus ex appenini iugis mons al
tiſſimus et qui vertice nubila ſuperans
liquido ſeſe ingerit etheri. mons ſuapte nobilis
natura. ſed padi ortu nobiliſſimus qui eius ela
tere fonte lapſus exiguo orientē coñ ſolē fertur
mirificqʒ mox tumid⁹ icremētis breui ſpatio decur
ſo nō tā maximoꝝ vnus amniū ſʒ fluuioꝝ a virgi
lio rex dict⁹ liguriam gurgite violento interſecat

De hinc emiliam flaminiam venetiamq3 diſ
criminans multis ad vltimum et ingentibus
oſtijs inadriaticum mare deſcēdit. Ceterum ps
illa terrarum de qua primum dixi que et grata
planitie et interiectis collibus ac montibus cir
cumflexis. aprica pariter et iocunda eſt atq3
ab eorum quibus ſubiacet pede montium no
men tenet et ciuitates aliquot et opida habet
egregria. ¶ Inter cetera ad radicem veſali
terra ſalutiarum vicis et caſtellis ſatis fre
quens. marchionum arbitrio nobilium quo
rundam regitur virorum quorum vnꝰ primus
q3 omnium et maximus fuiſſe traditur valteri
us quidā ad quē familie ac terrarū regimē per
tinēt. Et hic quidē forma virens atq3 etate. nec
quidē moribꝰ q̄ ſaguine nobilis et ad ſūmam
omnium experte vir inſignis niſi ꝙ preſenti ſua
ſorte contentus incurioſiſſimus futurorum erat
Itaz aucupio venatuq3 deditꝰ ſic illē incubuerat
ut alia pene cuncta negligeret. q̄dq3 in primis
egre populi ferebant ab ipſis quoq3 coniugij
conſilijs abhorreret. Id aliquamdiu taciti cum
tuliſſent tandem cateruatim illum adeunt. quo
rum vnus cui vel autoritas maior erat vel fa
cundia maior q3 cum ſuo duce familiaritas.
Tua inquit humanitas optime marchio no
bis preſtat audaciā ut oim tacitas volūtates

mea vox tuis auribus inuehat᷑ nō q᷑ ſingulare
aliquid habeam ad hanc rem niſi q᷑ tu me inter
alios carū tibi multis indicijs cōprobaſti. ¶ Cū
merita igit᷑ tua nobis et oīa placeāt ſemperq;
placuerint ut felices nos tali dño iudicem⁹. vnū
eſt q᷑ ſi a te impetrare ſinis teq; nobis exorabilē
pbeas. plane feliciſſimi finitimoꝝ futuri ſumus
ut cōiugio ſcilic; animū applices . collūq; liberū
modo ſed imperioſū legitimo ſubicias iugo idq;
q̄ pmū facias. volant enī dies rapidi. et q̄q̄ flo
rida ſis etate. ɔtinue tn̄ hūc florem tacita ſenec
tus inſequit᷑ mors q; ipa enim ꝓprima eſt etati
Nulli muneris hui⁹ imunitas datur eque omni
bus moriendum eſt. utq; id certū ſic illud ambi
guum. qn̄. vbi. qualit᷑. Suſcipe igit᷑ oramus eoꝝ
preces qui nullū tuū imperiū recuſarent. Querē
de autem cōiugis ſtudiū nobis ꝉlinque. Talem
enim tibi ꝓcurabim⁹. que te merito digna ſit et
tam claris orta pn̄tibus ut de ea optima ſpes ſit
habenda libera tuos omēs moleſta ſollicitudiē
querimus. ne ſi quid humanitus tibi forſan acci
deret. tu ſine ſucceſſore abeas ipi ſine rcōre mane
ant. Mouerunt pie preces aīm viri. Et cogitis
me inquit amici ad id qđ michi in aīm nunq̄ ve
nit. Delectabar omimoda libertate q̄ in cōiugio
rara eſt. Ceterū ſubiectorū michi voluntatibus
me ſponte ſubicio et prudentie vr̄e fiſus et fidei

nobis quā

Jllam vobis ꝙ offertis querēde curā coniugis remitto·eamqꝫ humeris meis ipē ſubeo.Qđ enim vnius claritas cōfert alteri.Sepe filiȷ̄ diſſimillimi ſūt parentū.Quicꝗ̄ in hoīe bonū ē non ab alio ꝙ a deo eſt.Jlli ergo ſtatum ⁊ mr̄imonij mei ſortes/ ſperans de ſua ſolita pietate/cōmiſerim.Jpē michi inueniet quid quieti mee ſit expediēs.Jtaqꝫ quoniā ita vobis placitū/vxorē ducā·id vobis bona fide polliceor.vr̄mqꝫ deſideriū nec fruſtrabor nec morabor/vnū vos michi verſa vice promittite et ſeruate·ut quācūqꝫ cōiūgē ipē delegero/eam vos ſūmo honore ac venēacōne ꝓſequamini/nec ſit inter vos vllus·qui de meo vnꝗ̄ iudicio aut litiget aut queratꝰ.Vr̄m fuerit/me omniū quos noviſſem liberrimū iugo ſubiecisse cōiugij·mea ſit cōiugij ipius electio·quecūqꝫ vxor mea erit·illa ceu romani pn̄cipis filia dn̄a vr̄a ſit. Promittunt vnanimiter ac lete nichil defecturū·ut quibus vix poſſibile videretꝰ optatū diem cernere nuptiarum de quibus in diem certum ⁊ magnificentiſſime apparandis.dn̄i iubentis edictum alacres ſuſcipere.Jta colloquio diſceſſuꝫ ē.Et ipē n̄lominꝰ eāipſā nuptiaꝝ curā domeſticis ſuis impoſuit edixitqꝫ diem.

Auit haut ꝓcul a palacō villula paucoꝝ atqꝫ iopū icolaꝝ quoꝝ vni paupimo iaicola nomē erat·ſꝫ ut paupū q̄ꝫ tuguria nōnūꝗ̄ grā

celeſtis inuiſit· vnica illi nata ꝯtigerat Griſeldis
nomine· forma corpis ſatis egregia · ſed pulch
ritudine morū atqȝ aimi adeo ſpecioſa ut nichil
ſupra hec/ parco victu/ in ſūma ſemp inopia edu
cata/ omnis inſcia voluptatis/ nil molle nil tene
rū cogitare didicerat. ſed virilis ſenilisqȝ anim⁹
virgineo latebat in pectore. pris ſenium inextī
mabili refouens caritate· et paucułas ei⁹ oues
paſcebat· et digitos interim atterebat· viciſſim
qȝ domū rediens oluſtula ⁊ dapes fortune con
grūas prepabat· durūqȝ cubiculū ſternebat· et
ad ſūmam/ anguſto in ſpatio/ totū filialis obedi
entie ac pietatis officium explicabat. In hanc
virgūculam valterius ſepe illac tranſiens qn̄qȝ
oculos non iuuenili laſciuia · ſed ſenili grauita
te defixerat et virtutē eximiam ſupra ſexū ſupra
etatem quam vulgi oculis cōdicōnis obſcuritas
abſcondebat occupauerat intuitu. Vnde effectū
ut vxorem habere qd nunq̄ ante voluerat et ſi
mul hanc vnam nullam aliam habere diſponēt
Inſtabat nuptiarum dies. Vnde aūt ventura eſ
ſet ſponſa nemo nouerat nemo non mirabatur
Ipē interim anulos aureos et coronas ⁊ balteos
cōq̄rebat veſtes aūt precioſas ad mēſurā puel
le alteri⁹ q̄ ſtature ſue pſimil' erat pparari faciē
ebat. ¶ Venerat expectat⁹ dies ⁊ cū null⁹ ſpōſe
rumor audiret/ admiatio oīm creuerat immēſū

Hora prādij iā aderat iāq; appatu ingēti dom9
tota feruebat. Tum valterius aduenienti velu
ti ſponſe obuiam profecturus/domo egreditur/
ꝓſequente viroꝝ ac matronaꝝ caterua. Griſel
dis oīm que erga ſe parentur ignara/peractis
que domi agenda erant/aquā elonginquo fon
te cōuectās paternū limē intrabat. ut expedita
curis alijs/ad viſendam dn̄i ſui ſponſam cū pu
ellis comitibus ꝓperaret. Tum valterius cogi
tabundus incedēs eamq; compellans nomine
vbinam pater eius eſſet interrogauit. Que cū
illum domi eſſe reuerenter ac huīliter reſpōdiſ
ſet/iube inquit ad me veniat. venientē ſeniculū
manuprenſum parūpar abſtraxit ac ſubmiſſa
voce. ſcio ait me ianicola carum tibi. teq; homi
nem fidum noui. et quecumq; michi placeant
velle te arbitror. vnū tamē nominatim noſcere
velim. an me quem dn̄m habes data michi hac
tua in vxorem filia generꝝ velis. Inopino nego
tio ſtupeſcēs ſenex obriguit. et vix tandē paucis
hiſtens. nichil inquit aut velle debeo. aut nolle
niſi quod tibi placitū. qui dn̄s me9 es. Ingredia
mur ergo ſolemniter inqt. ut ipām de quibuſdā
interrogē te pn̄te. Ingreſſi igit expectāte ꝓplō ac
mirante. puellam circa paternum obſequium
ſatagētē. et inſolito tanti hoſpitis aduētu ſtupi
dā iuenere/quā hijs vbis valterius aggredit

Et patri tuo placꝫ ĩqt ⁊ michi ut vxor mea ſis/
credo idipm tibi placeat. Sed habeo ex te querē
vbi hoc patū ſit/quod mox erit · an volenti aīo
pata ſis. ut de omnibꝫ tecum michi cōueniat ita
ut in nulla vnq̄ re/a mea diſcedas voluntate ·
et quicq̄t tecū agere voluero/te volente/michi
liceat. Ad hec illa miraculo rei tremēs. Ego mi
dñe inquit tanto honore me indignā ſcio. At ſi
voluntas tua/ſiqꝫ ſors mea eſt · nichil ego vnq̄
ſciens. nedū faciā ſed etiā cogitabo qđ contra aīm
tuū ſit/nec tu aliquid facies ⁊ ſi me mori iuſſeris
qđ moleſte feram. Satis eſt inquit ille. Sic in
publicū eductā oſtendens. Hec ait vxor mea
Hec dña veſtra eſt hanc colite hanc amate et ſi
me carum habetis hanc cariſſimam habetote. De
hinc nequit reliquiarū fortune veteris/nouā in
ferret in domū/nudā eam iuſſit et a calce vſqꝫ
ad verticem nouis veſtibus indui · qđ a matro
nis circumſtantibꝰ ac cateruatim/ſinu illam gre
mioqꝫ fouentibus · verecūde ac celeriter adimple
tum eſt. Sic horridulā virginē indutā/laceramqꝫ
comā recollectam manibꝰ/ comptamqꝫ pro tpe/
inſignitam gemmis ⁊ corona velut ſubito tranſfor
matam vix populus recognouit. ¶ Quam valte
rius anulo precioſo quē ad hunc vſum detule
rat ſolempnit deſponſauit · niueoqꝫ equo īpoſitā
ad pallatiū deduci fecit · comitāte pplō ⁊ gaudēte

Ad hūc modū nuptie celebrate· dieſq; ille letiſ
ſime act9 eſt· Breui de hinc īopi ſponſe tantū di
uini fauoris affulſerat/ut nō ī caſa illa paſtoria·
ſ; ī aula impatoria educata atq; edocta videtur
atq; apud oēs ſup̄ fidē/cara atq; venēabil' facta
eſſet· vixq; hijs ipis qui illam ab origine noue
rāt pſuaderi ianicole natā eſſe· Tant9 erat vite
tātus morū decor· ea verboꝝ ḡuitas· ea dulcedo
quibus oim̄ animos/nexu ſibi magni amoris aſ
trinxerat· Iamq; nō ſolū int̄ prios fines ſ; per fi
nitiās quaſcūq; puītias/ſuū nomen celebri pco
nio fama vulgabat ita ut multi ad illam viſen
dam viri ac matroē ſtudio feruēte cōcurrerent
Sic valterius humili quidē ſ; ī ſigni ac proſpe ma
t̄monio honeſtat9/ſūma domi in pace/extra vero/
ſūma hoim̄ cū ḡtia viuebat· Rdq; eximiā vtutē/
tāta ſub inopia latitantē tam pſpicacit̄ depren
diſſet/vulgo prudentiſſimus habebatur· Neq;
vero ſolers ſponſa/muliebria tantum ac domeſ
tica· ſed vbi res poſceret publica etiam obibat
offitia· Viro etiam abeunte/lites patrie/nobi
liumq; diſcordias dirimens atq; componens/
tam grauibus reſponſis/tantaq; maturitate ⁊
iudicij eq̄tate ut oēs ad ſalutem publicā demiſ
ſā celo feiām p̄dicarēt· Nec multū tpis effluxēat
cū ḡuida effecta· p̄mū ſubditos anxios expecta
cōe ſuſpēdit· De hinc filiam enixa pulcherrimā

ꝙuis filiū maluiſſet·votiua tñ fecūditate·non
virū ſꝫ totā priam letam fecit. ¶ Cepit ut fit in
terim valteriū cū iam ablectata eſſet infantula
mirabilis quedam ꝙ laudabilis doctōres iudi
cent cupiditas ſat expertam care fidem coniugis
experiendi vlterius ⁊ iterū atqꝫ iterū retemptādi
Solam igitur in thalamū ſeuocatā turbida frō
te ſic alloquitur. Noſti griſeldis neqꝫ eni pñti for
tuna te preteriti tui ſtatus oblitam credo. Noſti
inquā qualiter in hanc domū veneris. Michi q̄
dem cara ſat et dilcā es·ac meis nobilibus non
ita/ preſertim ex quo parere incepiſti/ q plebeie
dn̄e ſubeſſe/ animis ferūt inequiſſimis. Michi
ergo qui cū eis pacem cupio/ neceſſe eſt de filia
tua/ non meo ſed alieno iudicio obſequi/ id vero
te ignara nūꝙ fecerim. Volo aūt tuū aīm mic
hi accomodes paciamqꝫ ill̕ preſtes quā ab ini
tio nr̄i cōiugij ꝓmiſiſti.. Hijs auditis/ nec verbo
mota nec vultu tu inquit noſter es dn̄s·et ego
et hec puella/ tue ſumꝰ. de rebus igitur tuis fac
quod libet. Nichil eni placere tibi pōt qd̕ michi
diſpliceat. Nichil penitus vel hr̄e cupio vl̕ amit
tere metuo ſine te. Hoc ipm̄ michi in medio cor
dis affixi nūꝙ inde vel lapſu tpis/ vel morte vellē
dum. Omia prius fieri poſſent ꝙ hic animus
mutari·letus ille rn̄ſo ſed diſſimil̕ vultu meſtus
abceſſit. Et poſt paululū vnū ſuorū ſatellitum

ſidiſſimū ſibi ſcuius opa grauioꝛib⁹ in negocijs
vti conſueuerat quid agi velit edoctū ad vxoꝛē
miſit. Qui ad eā nocte veniēs. Parce inqt o dn̄a
neq; michi imputes quod coact⁹ facio. Scis ꝙ
eſt eſſe ſub dn̄is. neq; tibi dn̄a parēdi neccītas ē
ignota. Juſſus hāc infātulā recipe atq; eā hic
ſermoē abrupto q̄ſi crudele miniſteriū ſilētio ex
ꝑmēs ſubticuit. Suſpecta viri fama ſuſpectā faci
es ſuſpecta oꝛa. ſuſpecta erat oīo quib⁹ ꝯ ſi clare
occiſū iri dulcē filiā intelligēt nec lacrimulā tn̄
vllā nec ſuſpiriū dedit. In nutrice quidem nedū i
matre duriſſimum. ſed tranquilla fronte puel
lam recipiens aliquantulū reſpexit et hinc oſcu
lans benedixit ꝯ crucis ſignum impreſſit porrex
itq; ſatelliti. Et vade ait. qđq; tibi dn̄s tuis iniūx
it exequere vnū queſo curam tuam ne corpuſ
culum hoc fere lacerent ac volucres. ita tamen
niſi tibi contrarium ſit preceptum. Reuerſus ad
dn̄m cum quid dcm̄ quid ve reſponſum eſſet ex
poſuiſſet et ei filiam obtuliſſet vehementer paſ
num animum pietas mouit ſuſceptum tamen
rigoꝛem non inflexit. Juſſitq; ſatelliti obuolutā
pannis ciſte vectam et iumento impoſitam. qui
eto oīm. quāta poſſet diligētia. bononiam defer
ret ad ſoꝛoꝛem ſuam que illic comiti de panico
nupta erat. eamq; ſibi traderet alendam ma
terno ſtudio et caris moꝛibus inſtruendam.

tanta preterea occultanda cura ut cuius filia eſ
ſet a nemine vnq̃ poſſet agnoſci. Iuit illico et
ſollicite qđ impoſitũ ei erat impleuit. Valte
rius intea ſepe vultũ cõiugis ac verba cõſiderãs
nullũ vnq̃ mutati aĩmi perpẽdit indiciũ. Par
alacitas atq; ſedulitas/ſolicitũ obſequiũ. idem
amor/nulla triſticia/nulla filie mentio/nunq̃ ex
ꝓpoſito ſiue incidẽt nomẽ ei⁹ ex ore mr̃is auditũ
Tranſiuerant hoc in ſtatu anni q̃tuor dũ
ecce grauida iterũ filiũ elegãtiſſimũ pep
it leticiã pr̃is vrgẽtem atq; oĩm amicoꝝ
Quo nutricis ab vbere poſt byẽniũ ſubducto. ad
curioſitatẽ ſolitam reuerſus pater vxorẽ rurſus
affatur. Et olim ait audiſti ꝑplm̃ egre ferre meũ
cõnubiũ/preſertim ex quo te fecũdam cognouẽ/
nunq̃ tamẽ egrius ex quo marẽ pepiſti. Dicunt
enim et ſepe ad aures meas murmur hoc ꝑue
nit. Obeũte igit̃ valterio ianicole nepos nr̃i dñã
bitur. et tam nobis patria tali dño ſubiacebit.
Multa cotidie in hanc ſinãm iactantur in popu
lis. Quibus ergo et quietis auidus ⁊ ut verũ
fatear michi metuẽs/ꝑmoueor ut de hoc infãte
diſponã ſicut qđ de ſorore diſpoſui. Idcirco tibi
ꝓnũtio ne te iopinus ⁊ ſubitus dolor turbet. At
illa ait ⁊ repeto Nichil poſſum ſeu velle ſeu nol
le niſi qđ tu. Neq; eni in hijs filijs quicq̃ hẽo p̃
ter laborẽ. Tu mei ⁊ ipoꝝ dñs/tuis i reb;/tuo iure

vrē nec cōſēſi meū q̄ras. In ipō eni tue dom⁹ in
troitu ut pānos ſic volūtates affect⁹ q; meos ex
ui/tuos indui. Quacūq; ergo de re quicq̄ tu vis
ego etiā volo. Nempeq; ſi future tue voluntatis
cēm pſcia an etiā q̄cq̄t eēt ⁊ velle ⁊ cupe incipē
q̄ tu velles nūc aim tuū quē puenīē nō poſſum
libēs ſequor. Fac ſenciā tibi placē q̄d moriar vo
lēs mori ar. nec mors ipa nr̄o fuerit par amori
¶ Admirās igit̄ feie conſtantiā turbato vultu
abijt confeſtimq; ſatellitē olim miſſum ad eā re
miſit. Qui multū excuſata necitate parēdi q̄ſi in
mane ſcelus actur⁹ popoſcit infantē. Illa eodem
quo ſemp vultu q̄uis animo meſtiſſima. filium
forma corpis atq; indole/nō mr̄i tm̄/ſ; meito cūc
tis amabilē/in man⁹ cepit ſignāſq; eū ſigno cru
cis ⁊ bn̄dcōis ut filie fecerat. ⁊ diuticule ocul' ihe
rēs atq; deoſculans nullo penitus doloris ſigno
edito petēti optulit. Et tene iquit fac q̄d iuſſus
es vnū ex nunc pcor ut ſi fieri poteſt hos art⁹ te
neros iſantis egregij ꝓtegas a vexatione volu
crū ac ferarꝝ. Cum hijs mandatis reuerſus ad
dn̄m animū eius magis ac magis in ſtuporem
egit ut niſi eam noſceret amantiſſimam filiorū
paulominus ſuſpicari poſſet hoc femineum ro
bur quadam ab animi feritate procedere. ſed
nullius erat amantior q̄ viri. Iuſſus inde bono
niam ꝓficiſci/eo illum tulit/quo ſororem tulerat

¶ Poterant rigidiſſimo ꝯiugi hec beniuolentie
et fidei ꝯiugalis experimēta ſufficere. Sed ſunt q̄
vbi ſemel inceperunt nō deſināt ymmo incum
bant herantq; ꝓpoſito. Defixis ergo in vxorem
oculis an vlla eius mutatio erga ſe fieret cōtem
plabatur aſſidue. nec vllā penitus inuenire po
terat/niſi ꝙ fidelior illi indies atq; obſequentior
fiebat ſic/ut duorum/niſi vnus animus videret̄/
is q; ꝯmunis amborū ſʒ viri dumtaxat vnius.
Vxor enim michil ꝑ ſe velle ut dictum eſt/michil
nolle firmauerat. Ceperat ſenſim decolor fama
crebreſcens de valterio ꝙ videlicet effera qua
dam et inhumana duritie/humilis penitētia ac
pudore cōiugiȷ̄ filios iuſſet interfici. Nam neq; pu
eri cōparebant neq; vbinam gentiū eēnt vllus
audierat. Nec ideo trux aīm⁹ flectebat̄ ſʒ in ſuſ
pecta feritate expiendiq; ſua dura libidine ꝓ
cedebat

Itaq; cū iam ab ortu filie duodecimus elapſus
eſſet annus nuntios romā miſit qui ſimulatas
inde litteras apoſtolicas referrent quibus in po
pulo vulgaretur datam ſibi licentiam a roma
no pōtifice ut ꝓ ſua et ſuorū gentiū quiete p̄mo
m̄rimonio reiecto aliā ducere poſſet vxorē. Nec
operoſum fuit ſane alpeſtribus rudibus q; ani
mis quelibʒ pſuadere. Que fama cū ad griſeldis
noticiam puenıſſet triſtis utputo ſʒ ut ſe ſemel

de ſe ſuiſq; de ſortibus ſtatuiſſet inconcuſſa con
ſtitit. expectans quid de ſe ille decerneret cui cūc
ta ſua ſubicerat. Miſerat iam ille bononiam. cog
natū rogauerat ut ad ſe filios adduceret. fama
vndiq; virginem illam ſibi in coniugium duci.
Quod ille fideliter exequens puellā iam nubilē
excellenti forma preclaroq; cōſpicuā ornatu ger
manūq; ſimul ſuum annū iam ſeptimum agen
tem ducens cū eximia nobiliū comitiua ſtatuto
die iter arripuit. Hec inter valterius ſolito ut
vxorem retēptaret ingenio doloris ac pudoris
in publicum adductā. ſat inquit tuo cōiugio de
lectabar. mores tuos non originem reſpitiens.
Nūc quoniam ut video omnis magna fortuna
ſeruitus magnus eſt nō michi licet quod cuili
bet liceret agricole. Cogunt mei et papa cōſen
ſit vxorem me alteram habere. Jamq; vxor mea
in via eſt ſtatīq; aderit. Eſto igitur forti animo
danſq; locum alteri. et dotem tuam referens
in antiquam domum equa mente reuertere.
Nulla hominum perpetua ſors eſt. ¶ Contra illa
Ego inquit mi dn̄e ſemper ſciui inter magnitudi
nem tuā et humilitatem meam nullam prorſus
eſſe proportionem meq; non vnq̄ tuo non di
cam coniugio ſed ſeruitio dignam duxi. Inq;
hac domo in qua tu me dn̄am feciſti deū teſtor
aīo ſemp ancilla pmāſi. De hoc igit̄ tpe quo

tecum multo cũ honore ſupra omne meritũ meũ
fui deo et tibi grãs ago. De reliquo pata ſum bo
no pacatoq3 animo paternam domum repetere
atq3 vbi pueritiam egi ſenectutẽ agẽ et mori fe
lix ſemp atq3 honorabil' vidua que viri tal' vx
or fueri. Noue coniugi volens cedo. Que tibi ut fe
lix adueniat exopto. Hinc atq3 vbi iocundiſſi
me degebam qm̃ ita tibi placitum nõ inuita diſ
cedo. At qđ iubes dotem meam mecũ ut auferã
quale ſit video. Neq3 enim excidit ut paterne
olim domus in limen ſpoliata meis. tuis induta
veſtibus. ad te veni. neq3 oĩno michi alia dos
fuit ꝙ̄ fides et nuditas. Ecce igitur hanc veſtem
exuo anulũq3 reſtituo quo me ſubarraſti. Reli
qui anuli et veſtes et ornamenta quib9 te donã
te ad inuidiam euecta eram in thalamo tuo ſũt
Nuda e domo patris egreſſa nuda itidem reuer
tar niſi qđ indignum reor ut hic vterus in quo
filij fuerunt quos genuiſti populo nudus appa
reat. Quãobrem et ſibi tibi placet et non aliter
oro atq3 obſecro ut in pretiũ virginitatis quã
huc attuli ꝙ̄ ꝙ̄ nõ refero vnicam michi camiſiã
linqui iubeas. eaꝝ quibus tecũ vti ſoleo qua vẽ
trem tue quondã vxoris operiam. Habũdabãt
viro lacrime ut contineri iam amplius non poſ
ſet. Itaq3 faciem auertens. et camiſiam tibi vni
cam habeto verbis trementibus vix expreſſit.

Et alijs lacrimātibus illa corā cunctis ſeſe exu
ens ſolā ſibi retinuit camiſiam. ¶ Qua contecta
nudo capite pedibꝫqꝫ nudis egredit᷑ atqꝫ ita ꝓ
ſequentibꝫ multis ac flentibꝫ fortunāqꝫ culpan
tibus. ſiccis vna oculis et honeſto reuērēdo ſilen
tio ad primam domum remeauit. Senex qui
has filie nuptias ſemper ſuſpectas habuerat.
neqꝫ vnq̄ tantam ſpem mente conceperat. ſem
perqꝫ hoc euenturum cogitauerat ut ſacietate
ſponſe tam hūili exorte domo illā qn̄qꝫ vir tan
tus et more nobilium ſuperbus abiceret. et tuni
cam eius hiſpidam attritam ſenio abditam
parue domus in parte ſeruauerat. Audito er
go non tam filie redeuntis q̄ comitū ſtrepitu oc
currit in limine et ſeminudam antiqua veſte co
operuit. Māſit illa cum patre paucos dies eq̄ni
mitate atqꝫ hūilitate mirabili ita ut in ea ſignū
tā triſtioris nullū veſtigiū fortuē ꝑoris extaret
q̄ppe cū medijs opibꝫ īops ſp ſpū viuiſſꝫ atꝫ hūi
lis. Iā pamici comes appropinquabat et de no
uis nupcijs fama vndiqꝫ freqn̄s erat. premiſ
ſoqꝫ vno ex ſuis diē quo ſaluciias eſſet puētur᷒
acceperat. ¶ Pridie igit᷑ valterius ad ſe griſel
dē euocās. deuotiſſime venienti. cupio ait puel
la cras huc ad prādiū peruētura magnifice ex
cipiat᷑. viriqꝫ et matrone qui ſecū ſūt ſimulqꝫ et
mei q̄ cōuiuio interſūt. ita ut verborū locorūqꝫ

honor integer ſingulis pro dignitate ſeruetur.
Domi cū feias ad hoc opus ydoneas nō habeā
ꝓuide tu. q̄uis veſte inopi hanc tibi que mores
meos noſti optime ſuſcipiendoꝝ locādoꝝq; hoſ
pitum curam ſumes. Non libenter modo inquīt
illa ſed cupide et hoc ⁊ q̄cumq; tibi placita ſen
ſero faciā ſemper dum ſpiritus huius reliquie
vlle ſuperūt. Et cū dicto ſeruilia mox inſtrumē
ta corripiens. domū vertere menſas inſtruere
lectos ſternere. hortariq; alias ceꝑat ancille in
morem fideliſſime. Proxime lucis hora tercia co
mes ſuꝑuenerat. certatimq; omēs et puelle et
germani infantis mores ac pulchritudinē mira
bantur. Erantq; dicerent prudenter valterium
ac feliciter ꝓmutaſſe. ꝙ et ſponſa tenerior eſſet
et nobilior ⁊ cognatus tam ſpecioſus accederet
Sic feruēte ꝯuiuiȷ apparatu vbiq; pn̄s omniūq;
ſollicita griſeldis. nec tanto caſu deiecta animo
nec abſolite veſtis pudore ꝯfuſa. ſed ſereno vul
tu intranti obuiā puelle bene venerit dn̄a mea
inquit. De hinc ceteros dum ꝯuiuias leta facie
et verboꝝ mira ſuauitate ſuſcipꝫ ⁊ immenſā do
mum multa arte diſponēt. ita ut omēs ⁊ preſer
tim aduene. vnde ea maieſtas morū atq; prudē
tia ſub tali habitu vehementiſſime mirarentur
atq; ip̄a in primis puelle pariter atq; infantis
laudib9 ſaciari nullo modo poſſit ſed viciſſim

modo virginem modo infantulum elegantia p̄
dicante. ¶ Valterius eoipſo in tp̄e quo aſſiden
dum menſis erat in eam verſus clara voce co
ram omnibꝫ q̄ſi illudend⁹. quid tibi inq̄t videt̄
de hac mea ſpōſa Satis pulchra atqꝫ honeſta
eſt plane ait illa. Nec pulchrior vlla nec honeſ
tior inueniri poteſt. Aut cum nulla vnq̄ aut cū
hac tranquillam agere poteris ac felicem vitam
utqꝫ ita ſit cupio ac ſpero. vnum bona fide te p̄
cor et moneo ne hanc illis aculeis agites quibꝫ
alteram agitaſti. Nam et q̄ iunior et delectatius
enutrita eſt. pati quantum ego auguror nō va
leret. Talia dicentis alacritatem intuens. atqꝫ
conſtantiam tociens tamqꝫ acriter offenſe mu
lieris examinās et indignam ſortem non ſit me
rite miſeratus. ac ferre diutius nō valens. Sat
inquit mea griſeldis cognita et ſpectata eſt mi
chi fides tua. nec ſub celo aliquem eſſe puto. qui
tanta coniugalis amoris experimenta percepit
Simulqꝫ hoc dicens caram cōiugem leto ſtupore
perfuſam et velut ſomno turbido exprectā cupi
dimis vlnis āplectit̄. Et tu ait tu ſola vxor mea
es. aliā nec habeo nec habebo. Iſta aūt quam tu
ſpōſā meam reris filia tua eſt. hic qui cognatus
meus credebat̄ filius tuus eſt. Que diuiſim per
dita videbantur ſimul oīa recepiſti. Sciant qui
ↄtrariū crediderūt me curioſū atqꝫ expitantem

eſſe nō impium ꝓbaſſe ꝯiugiū nō damnaſſe. fi
lios nō mactaſſe. ¶ Hec illa audiēs pene gau
dio exanimis a pietate amēs iocūdiſſimis q; cū
lacrimis ſuoꝝ pignoꝝ in amplexus iuit. raptiq;
mrōne alacres ac fauētes circumfuſe vilibus
exutam ſuis ſolitis veſtibus induūt. exornātq;
plauſus q; letiſſimos et fauta oīm verba circū
ſonant multoq; cum gaudio a fletu celeberrim9
ille dies fuit celebrior ꝙ dies fuerant nupciarū
Multoſq; poſt annos ingenti pace et concordia
vixere. Et valterius inopem ſocerum quē hatte
nus negleriſſe viſus erat amiuo concepte expiē
tie ſuam in domum tranſlatū in honore habuit
Filiam ſuam magnificis atq; honeſtis nupcijs
collocauit filiumq; ſuū dominij ſui ſucceſſorem
liquit et ꝯiugio letus a ſobole. ¶ Hanc hiſtoriā
nunc ſtilo alio retexere viſum fuit. nō tam ideo
ut matronas noſtri temporis ad imitandam
huius vxoris patientiam que michi vix imita
bilis videtur. ꝙ ut legentēs ad imitandam ſal
tem femine conſtantiam excitarem. ut qd hec
viro ſuo preſtitit. hoc preſtare deo noſtro aude
ant. Qui licet ut Jacobus ait apoſtolus intemp
tator ſit malorum et ipē neminē temptet. ꝓbat
tamen et ſepe nos multis et grauibus exerceri
ſinit non ut animum noſtrum ſciat quem ſciuit
anteꝙ crearemur ſed ut nobis nr̄a fragilitas

notis atqȝ domeſticis indicijs innoteſcat. Ha
bunde cõſtantibus viris aſcripſerim quiſquis
hic fuerit qui pro deo ſuo ſine murmure patiat̃
quod pro ſuo mortali ꝯiuge ruſticana hec muli
ercula paſſa eſt.

Explicit Epiſtola dñi Franciſci petrarche lau
reati poete. ad dñm Johẽz florentinũ poetam
de cõſtantia Griſeldis mulieris. maxime con
ſtãtie ꝛ patientie. in precomium omniũ lauda
biliũ mulierum.

em
ec n
n lo
abu
n re
eo
che
ma
etn
arie
orm
e ch
u
t po
olh
anu
ex g
nes

[illegible] 1734 [illegible]

nocēs ma-
nibꝰ corde: qui nō accep-
imā suā: nec iurauit in
ximo suo   hic accipiet
onē a dño: et misericordi
salutari suo   hec est ge
querentiū eū: querentiū
iacob   Attollite portas
s vr̃as: et eleuamini por
les: et introibit rex glorie
iste rex glorie: dñs fortis
dñs potens in plio   A
tas principes vr̃as. et ele
porte eternales. et introibit
us est iste rex glorie
tū ipse est rex glorie   Ad
Ad te dñe
leuaui ai-   Oculi mei Euouae
mā meā: deus meus in te

ipsis filio in pace   In pri et filio
Exaltabo te dñe qm̃ suscepis-
ti: nec delectasti inimicos me-
os sup me   Dñe deus me-
us clamaui ad te: et sanasti me   D
mine eduxisti ab inferno aiam̃ meā:
saluasti me a descendentibꝰ in lacū
Psallite dño sancti eius: et confite-
mini memorie sanctitatis eius   Qm̃
ira in indignatione eius: et vita in vo-
luntate eius   Ad vesperū demora-
bitur fletus: et ad matutinū leticia
Ego autē dixi in habundātia mea:
non mouebor ineternū   Dñe: in
voluntate tua prestitisti decori meo
virtutē   Auertisti faciē tuā a me:
et factus sū conturbatus   Ad te do-
mine clamabo: et ad deū meū dep-
cabor   Que vtilitas in sanguine

1084–95